

Sanırım sadece bomba patladığı günler yazmaya başlayacağım. Ulu Cami'nin yanında bomba patladı.

Uzun zamandır yazmıyor olmamın sebebi işlerin çokluğu. İşimi sevmemin de etkisi tabii. İnsanın işini sevmesi güzel bir duygu. Yaptığından birilerinin fayda göreceğini umması.

---

Okuduklarımdan yazdıklarımdan bahsetsem mi diye düşündüm. *Closing of the Muslim Mind* diye bir kitap okuyorum, Müslüman aklının kapanışı. Eşari itikadı ve Gazali'nin İslam'daki düşünce geleneğini yok ettiğini iddia ediyor. Mutezililer çok düşünüyormuş ama Ebu Hasan her şeyi mahvetmiş...

Bu kadar kolay mı, yani, iki ismin, ne kadar büyük olursa olsun, *iki ismin* bütün bir geleneği kırması? Hayır, bu mümkün değil ama bana makul gelen tahkiye şu: İnsan evladı dinden bahseden kişinin *dindar* olmasını bekliyor. Yani bir adam dinin felsefesini yapıyorsa, Allah'ı aradığını iddia ediyorsa, bir yandan da onun emirlerine ortalamanın üstünde bir sadakat göstermeli. Bunu bekliyorlar. Belki haklı değil ama cari bir beklenti.

Bunu kimler karşılamışsa, din adına fikirleri makbul onlar oluyor. İnsanlar, doğruyu söylediğini iddia eden iki kişiden hangisi daha müslümana benzer şekilde yaşıyorsa, onu dinliyor. Popüler olan, o sebeple *doğru* demek değil belki ama *yanlış* demek de değil.

Demek ki Mutezile insanların örnek alacağı, özeneceği müslümanlar yetiştirememiş. Bir tarafta Ebu Hanife veya İbn Hanbel gibi isimler varken, diğer tarafta sadece laf üreten ve İslam'ın *felsefesiyle* emirlerinden daha fazla meşgul bir güruh varmış ve neticede emirleri Hakk'ın emirleri gibi görenleri insanlara daha çok takip etmişler. Tartışmalarda mevzu buna çıkıyor.

Ötekilerin söyledikleri belki doktrin olarak daha sağlamdır, mümkün. Belki bugünkü fikri ve sosyal sıkıntılarımızın bir kısmı fikirleri yayılan muhteremlerin yanlış düşünmesinden ileri geliyordur, bundan da emin değiliz. Ancak bildiğimiz samimi olan tarafın kazandığı. Elbette işin içinde siyasi çok unsur var. Popüler inançların popüler olmasının sebebi, yöneticilerin onları daha kullanışlı bulması da olabilir. Bununla beraber insanların kabul etmeyecekleri ve samimi bulmadıkları fikirlerin, yöneticiler tarafından tasvip edilebileceğini de sanmam.

Birileri doktrinden bahsettiğinde bu meyanda anlıyorum. Efendim, Kur'an yaratılmış mıdır, değil midir, Allah insana çekemeyeceği yük verir mi, kadından peygamber olur mu, büyük günah işleyenlerin imanı var mıdır? Bu soruların cevapları bende değil, ikrar edince otomatik olarak *ilgisiz* kalıyorum. Ancak insanların kimi dinleyeceğini de tahmin ediyorum: İki kişiden biri bu konularda daha doğru, diğeri yanlışsa, ancak yanlış söyleyen gece namaza kalkıyor ve nafil oruç tutuyorken, diğeri farzların ötesine pek geçmiyorsa, yanlış söyleyenin düşünceleri daha makbul olacaktır.

*Dinde reform* rüyası görenlerin ıskaladığı taraf bu. Dinle aranı *ılık* tutup, farzlardan ötesine bulaşmayıp, bir yandan da *reform* yapamazsın. *Herkes yanlış, ben doğru* dediğinde, Allah'a başkalarından daha

yakın olduğunu gösterebilmen gerekir ve bu da genelde ibadetle ve dünya işlerinden uzak durarak olur. Yoksa atılan tohumları kuşlar yer ve tarlanda buğday değıl, diken biter, bilemezsin.